

správy vnitřní správa justiční a finanční, jakožto předměty samostatných disciplin, roztrídí se ve spisu Pražákově zbývající obor správy mnohem jednodušeji a přirozeněji na tato odvětví: 1. správa policejní, 2. správa kultu a vyučování, 3. správa národohospodářská a sociální.

Stať tato má toliko upozorniti na dvě vědecká díla o správním právu, jichž autorové získali sobě v oboru veřejného práva zvláště význačného postavení. V této jen zcela povšechné stati nelze proto zabíhati do podrobností obou spisů tuto citovaných; nejen každý z nich o sobě, nýbrž i jednotlivé jich části zasluhovaly by podrobného rozboru již proto, že ve spisech těch zrcadlí se nynější stav vědeckého bádání v oboru práva správního. A jest velevýznamno, že na tomto poli setkali se dva vynikající učenci, již repraesentují nejen různé národnosti, nýbrž — a to je při vědeckém bádání zvláště důležité — také dva různé směry. Pražák, pozitivista skrz na skrz, buduje výhradně na pevných základech pozitivních právních předpisů, tedy zdola; systém, který takto vybudoval, jest střechem korunující na konec hotovou stavbu. Postup Ulbrichův je opáčný; vychází z určitých všeobecných zásad, zřizuje si dle těchto zásad jednotlivé kategorie a tvoří v oboru veřejné správy pojmy, do nichž zařazuje potom instituce pozitivním právem vytvořené.

Kterému postupu sluší dáti přednost? Odpověď na to mohla by dána býti toliko spisem vědecky tak vyspělým, jakými jsou oba spisy, jež na tomto místě právníckému světu se doporučují.

Poněvadž jak spis Pražákův tak Ulbrichův určeny jsou studijním účelům posluchačstva universitního, není bezvýznamno, který z těchto spisů bude lépe s to, aby těmto účelům vyhověl. V té příčině Pražákovu systému veřejného práva třeba dáti přednost pro souvislost a zaokrouhlenost, s kterou jednotlivé právní instituce jsou uspořádány. Ulbrichův systém působiti bude začátečníkovi značné obtíže, ježto při jeho roztrídění nauk o veřejné správě nejsou výklady o některých institucích podány souvisle, nýbrž roztríštěně na různých místech. Tak ku př. poměry veřejných zřízenců vyličený na stránce 175—186, dále zase na str. 266 a 267, pak str. 271—273, dále opět na stránce 274 a 275, pak zase na str. 316 a 317, konečně str. 327—329. Podobně snad ještě značněji vaditi bude roztríštění partií, jež týkají se samosprávy. Zkrátka Ulbrichův spis předpokládá aspoň přehlednou znalost veřejného práva, kdežto Pražákův spis o právu správním v souvislosti s jeho velkým dílem o právu ústavním může sloužiti za vodítko i tomu, kdo začíná se teprve zasvěcovati do tohoto oboru.

Fiedler.

Politické hospodářství.

Philippovich: Individuelle Verantwortlichkeit und gegenseitige Hilfe im Wirtschaftsleben (Inaugurační přednáška při nastoupení úřadu rektorského na vídeňské universitě 1905).

Myšlenka hospodářské svézodpovědnosti, již liberalism přikládal tak důležitý úkol, dnes mnoho pozbyla na svém významu. Socialism postavil naproti ní, ale jen s částečným oprávněním zodpovědnost společenskou. Novodobé směry t. zv. mutualismu neb solidarismu hledají pak cestu střední mezi individuální svobodou a ústřední vázaností. Individuální svézodpovědnost nesouvisí však nutně s individualistním řádem hospodářským, ona jest starší, než tento, a může platnost svou podržeti i za jiného, snad dokonalejšího řádu hospodářského. Svézodpovědnost má pro jednotlivce trojí význam: povinnost starati se sám o svou a své rodiny existenci, nésti sám zdar či nezdar svého hospodářského konání a konečně sám starati se o účelné prostředky a cesty k dosažení svých hospodářských cílů. Sankce trestu neb odměny spočívá pak právě v majetkové ztrátě neb zisku. Krajní liberalism ústy Prince-Smitha vyjádřil moment svézodpovědnosti v ten smysl, že právě strach před smrtí hladem jest nejmocnějším podnětem hospodářského vzpružení.

Ale byla by omylem domněnka, že v dobách dřívějších, za platnosti autoritativního řádu hospodářského, cechovnictví a feudalismu, svézodpovědnost hospodářská naprosto byla vyloučena. I tehdy již hospodářská existence jednotlivce dokonce nebyla zajištěna, výše důchodů se měnila, objevoval se sociální vzestup a sestup, nerovnost majetková, hromadná chudoba. I tehdy již mnohé živly náhodné, jako pohromy živelní, války, změny techniky výrobní, obchodních cest, měny atd. ohrožovaly zabezpečnost majetkovou a důchodovou.

I ve věku středním setkáváme se s hromadnou chudobou. Nebylo tehdy arci dnešní veřejné péče chudinské, poněvadž křesťanský názor světový byl pramenem štedré dobročinnosti soukromé, avšak žebrota stihána byla skoro ve všech zemích drakonickými tresty, důkaz že zákonodárce stál na zásadě individuální svézodpovědnosti. Ovšem doba pozdější zásadu individuální svézodpovědnosti ještě zostřila a rozšířila, ačkoliv sociální odvislost jednotlivcova formální svobodou hospodářskou jen zdánlivě se zmenšila. Liberalism tuto sociální odvislost nedosti oceňoval, přezíraje, že nutnou podmínkou svézodpovědnosti jest určitá úroveň majetková a intelektuální, které jedlivec často beze své viny nikterak dosíci nemůže. Založení hospodářského jednání jedině v sledování soukromého zájmu může míti obecněškodlivé účinky. Proti individuální svézodpovědnosti nutno postaviti zodpovědnost sociální. Z této plyne pak odůvodněnost nucených zásahů jak v záporném tak i v kladném směru v hospodářské jednání jednotlivcovo. To platí zejména při každém podnikání, jež má ráz monopolní. Svézodpovědnost doplňována býti musí dále vzájemnou pomocí, jež jest plodem názorů mravních a spočívá ve vědomí společenství zájmů. Tato vzájemná pomoc v různých dobách i poměrech různým způsobem může býti organisována. Nositelem jejím byla dříve především církev a veřejnoprávní korporace, nyní jest jím jednak stát, jednak dobrovolné sdružování. Není správnou státní činnost z oboru vzájemné pomoci vylučovati, třeba s činností onou spojeny byly někdy stinné stránky, jako byrokratický mechanism, nucenost, možnost zneužití. Od nedostatků těchto může se správa státní emancipovati, povážlivější však jest, že ona

mnohdy podléhá vlivům hospodářských a politických tříd, kteréž vlivy s principem vzájemné pomoci jsou v odporu. Nucenost, jež s hospodářskou činností státu bývá spojena, zbavuje tuto ještě povahy vzájemné pomoci. Vždyť i náboženství, mravy, tradice, veřejné mínění, nejsou prosty živlu nucenosti. Stát ostatně také není zařízením jsoucím mimo a nad jednotlivci, nýbrž na konec žije a působí rovněž v nich. Ovšem stát nemá hospodářskou svézodpovědnost individua odstraňovati, nýbrž jen ulehčovati. A skutečně, přes rozšířenou působnost státu a jiných svazků veřejnoprávních ve věcech hospodářských, nelze tvrditi, že by svézodpovědnosti hospodářské bylo v celku ubylo. Statistika ukazuje, že soukromého podnikatelského kapitálu přibývá mnohem rychleji, než onoho, jenž umístěn jest v podnicích veřejných. O vzrůstu hospodářské činnosti státu mluvíti lze tedy jen ve smyslu absolutním, nikoliv relativním, státní působnost stala se jen extensivnější, nikoliv intensivnější; o nějaké soustavné zúžení soustavy soukromohospodářské se však dokonce nejedná. Ovšem zasahuje působnost státní správy na mnoze do individuální zodpovědnosti. Ale zásah tento jest právě jen tam odůvodněn, kde jde o způsob vzájemné pomoci. Tato vzájemná pomoc jest pak tam na místě, kde nevypočítatelné skutečnosti a sociální závislosti za dnešních poměrů svézodpovědnost hospodářskou ohrožují. To platí zejména o dělnictvu. Zde zvláště svépomocná organisace vykazuje skvělé výsledky jak při krisích hospodářských tak i při nezaviněné bezvýdělečnosti. Organisace ta poskytuje dělnictvu netušenou moc, jest zárukou jeho sociálního pokroku. oporou jeho sebevědomí a vzdělání. Bylo by pak omylem domnívati se, že vzájemná organisace individuální svézodpovědnost vylučuje, naopak ona ji předpokládá, má-li býti účinnou. Ve vzájemné soutěži států a národů pak ony zvítězí, u jichž příslušníků vědomí individuální svézodpovědnosti jest nejživějším. Jen tu možna jest silná iniciativa, technická i hospodářská pokročilost. Proto právě posílení svézodpovědnosti musí i dnes býti cílem každé hospodářské politiky. Ovšem úkol tento nevyčerpává se jen na poli hospodářském. Důležitou jest i výchova k duchové samostatnosti. Duchová a hmotná osvěta si na vzájem neodporují, nýbrž ve svých nejvyspělejších zjevech tvoří jednotný soulad.

To jest třešť zajímavých vývodů autorových, jenž zde zabočil na pole sociálně důležitého problému zodpovědnosti individuální a společenské v životě hospodářském. Právem klade důraz na trvající význam zodpovědnosti individuální. Že však přes to v novodobém životě hospodářském mocný vliv připadá i zodpovědnosti sociální, která ve své podstatě jest zápolem zodpovědnosti individuální, o tom nemůže býti pochybnosti. Podaří-li se tuto propast mezi zodpovědností individuální a sociální překlenouti a zodpovědnost individuální, jež jest vzpruhou tak vzácných ctností hospodářských a pokroků technických, posíliti oním živlem organisačním, jež zove autor vzájemnou pomocí, jest otázkou budoucnosti.

C. H.

Dr. *Richard Schüller*: *Schutzzoll und Freihandel*. Die Voraussetzungen und Grenzen ihrer Berechtigung. Wien und Leipzig. 1905.

Schüllerova kniha není novým článkem velké polemické literatury psané